

Képzés és Gyakorlat

Training & Practice

19. évfolyam, 2021/1-2. szám

Képzés és Gyakorlat

A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvár Campus Neveléstudományi Intézetének
és a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának
neveléstudományi folyóirata

19. évfolyam 2021/1–2. szám

Szerkesztőbizottság

Kissné Zsámboki Réka főszerkesztő

Szerkesztők:

Pásztor Enikő, Molnár Csilla

Kloiber Alexandra, Frang Gizella, Patyi Gábor;

Kitzinger Arianna angol nyelvi lektor

Szerkesztőbizottsági tagok:

Podráczky Judit, Varga László, Belovári Anita,

Kövérné Nagyházi Bernadette, Szombathelyiné Nyitrai Ágnes, Sántha Kálmán

Nemzetközi Tanácsadó Testület

Ambrusné Kéri Katalin, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Pécs, HU

Andrea M. Noel, State University of New York at New Paltz, USA

Bábosik István, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, HU

Horák Rita, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka (Szerbia),

Tünde Szécsi, Florida Gulf Coast University, College of Education, Fort Myers, Florida, USA

Jaroslav Charchula, Jesuit University Ignatianum In Krakow, Faculty of Pedagogy Krakow, PO

Suzy Rosemond, KinderCare Learning Center, Stoneham, USA

Krzysztof Biel, Jesuit University Ignatianum in Krakow, Faculty of Education, Krakow, PO

Jolanta Karbowniczek, Jesuit University Ignatianum in Krakow, Faculty of Education, Krakow, PO

Maria Franciszka Szymańska, Jesuit University Ignatianum in Krakow, Faculty of Education, Krakow, PO

Abdülkadir Kabadayı, Necmettin Erbakan University, A.K. Faculty of Education, Konya, TR

Szerkesztőség

Kissné Zsámboki Réka főszerkesztő

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

Képzés és Gyakorlat Szerkesztősége

E-mail: kissne.zsamboki.reka@uni-sopron.hu

9400, Sopron, Ferenczy János u. 5.

Telefon: +36-99-518-930

Web: <http://trainingandpractice.hu>

Web-mester: Horváth Csaba

Felelős kiadó: Varga László dékán

A közlési feltételeket

a <http://trainingandpractice.hu> honlapon olvashatják szerzőink

Képzés és Gyakorlat

Training and Practice

19. évfolyam, 2021/1-2. szám

Volume 19, 2021 Issue 1-2.

Jelen kiadvány az „*EFOP-3.6.1-16-2016-00018 – A felsőoktatási rendszer K+F+I szerepvállalásának növelése intelligens szakosodás által Sopronban és Szombathelyen*” című projekt támogatásával valósult meg.

STUMMER KRISZTINA¹**A nőkről alkotott kép hazánkban a 20. század első felében
sajtótermékek tükrében**

Jelen tanulmány célja, hogy megvizsgálja, a 20. század első felében hazánk társadalmá hogyan vélekedett a nők szerepeiről, feladatairól és oktatási lehetőségeiről. A vélemények bemutatása során két sajtótermékre támaszkodtunk: a Vasárnapi Újságra és a Magyar Pedagógiára. A kiválasztott cikkek főbb csomópontok köré rendezve jól körvonalazzák a korszak nőkkel szemben támasztott elvárásait. A két kirajzolódó nőkép és az újságokból idézett részletek jól rávilágítanak, miként oszlott két részre a társadalom a nőket érintő kérdésekben.

Bevezetés

Sok száz, ezer évig általánosnak tekinthető, hogy a nők nem rendelkeztek a férfiakkal azonos jogokkal, lehetőségekkel, nem vehettek részt intézményesült oktatásban, a politikai életben és a közéletben. A tudásszerzés, a döntéshozatal és a társadalom egészét érintő reformok a férfiak kezében összpontosultak. Hazánkban a felvilágosodás időszakától kezdődően a társadalom megnövekedett figyelemmel fordult a nők felé. Az érdeklődés kiterjedt a nők társadalmi szerepeire, fizikai, szellemi, biológiai felépítésére, oktatási lehetőségeire. A polgárosodás, a modernizáció, az ipari fejlődés, gazdasági tényezők és a nők emancipációs törekvései új utakat és lehetőségeket nyitottak meg, amelyek az értékrend lassú átformálódását is természetesen magukkal hozták (Kéri, 2015) A lányok intézményes oktatásba való bekapcsolódása, munkaerőpiaci megjelenésük és ezáltal megváltozott szerepvállalásuk a lakosság körében esett egységesen pozitív elbírálás alá.

A kutatás tárgya és módszerei

Jelen kutatás a 20. század első felének nőképre koncentrálna. A 19. században jelentős változások mentek végbe a nőnevelés terén, amelyek nagy mértékben meghatározták a további gazdasági és oktatáspolitikai döntéseket és egy új korszak kezdetét hozták el. Hazánk számos kiemelkedő asszonyának és oktatáspolitikusának köszönhetően a politikai és szellemi egyenjogúság

¹ doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola;
email: krisztinastummer@gmail.com

útjára léptünk. Ez a folyamat nem egyik napról a másikra zajlott le, hanem egy átmenet eredménye, amely a 20. század második felét is nagyban érintette. A múlt század eleje egy olyan időszak, amely a (egyetemes) nőnevelés alapkövetelmén már túlvan, de a kitűzött célok elérése érdekében további komoly lépéseket kell megtennie. Ebben a periódusban a nők „hagyományos” és „új” szerepköreinek leírása és bírálata számos platformon megjelent (Kéri, 2008). Jelen tanulmányban a Vasárnapi Ujság és Magyar Pedagógia hasábjait vesszük górcső alá és azokra a kérdésekre keressük a választ, hogy: Miként határozták meg a nők feladatait, szerepeit? Meghatározható-e ebben az időszakban egy egységes nőkép?

A sajtótermékek kiválasztásának alapját az képezte, hogy összevessük a pedagógiában jártas szakemberek nőnevelésről alkotott gondolatait (Magyar Pedagógia) egy széles néprétegeket megszólító, családi hetilapban közölt gondolatokkal (Vasárnapi Ujság). Mindkét lap rendelkezésre áll az Arcanum adatbázisában. A kutatók dolgát nagyban megkönnyíti a felület keresője, mely jelen kutatás esetében is kiemelt szerepet kapott. Különböző keresőszavak segítségével szűkítettük le a kört a témánkhoz kapcsoló írásokra. A keresőszavak a „nőnevelés”, „leánynevelés”, „nőképzés”; illetve „modern nő”, „modern asszony”, „modern leány”. A kapott cikkeket áttekintettük, majd kiválasztottuk azokat a nőket érintő írásokat, amelyek témánkat tekintve relevánsak.

Nők jelenléte az oktatásban – áttekintés

Napjainkban természetes jelenség, hogy hazánkban a lányok és fiúk azonos módon részesülhetnek az oktatási javakból. Ha az időben 150 évet visszautunk, teljesen más viszonyokat láthatunk. Míg a nőknek évezredekkel kellett várniuk, hogy részt vehessenek az államilag szabályozott intézményesült oktatásban, addig ez a férfiak számára privilégium volt.

Ez ellenben nem jelentette a lányok teljes kizárását a tudásszerzésből. Szegényebb rétegekben a lányok anyjuk mellett segédkeztek, ezáltal sajátították el a mindennapokban használatos technikákat, tevékenységeket. Tehetősebb körökben nem szokatlan, hogy a szülők figyelmet fordítottak lányaik nevelésére, oktatására (Rébay, 2006). Családi körön belül az oktatást magántanítók végezték, családi körön kívül a női tanítórendek. A szerzetesrendek iskoláit számtalan kritika érte a korszerűtlen tananyaguk miatt, létjogosultságuk azonban vitathatatlan (Pukánszky, 2006).

Állami szinten Mária Terézia nevéhez köthető az első olyan kísérlet, amely a „*polgárok és a lakosok minden osztályára*” (Kornis, 1913, p. 36.) ki kívánja terjeszteni az intézményes oktatást. Ezt a gondolatmenetet követve a II. Ratio Educationis a rendi és nemi megkülönböztetés mentén már konkrét javaslatokat tesz a lányiskolák tantervére.

A 19. század gazdasági, társadalmi és oktatáspolitikai szintéren egyaránt újdonságokat hozott. A céhes keretek felbomlása és a gyorsuló urbanizáció befolyásolták a munkaerő-szerkezetet, valamint a képzési struktúrát. A nők körében fokozódott a műveltség iránti igény és ennek rendre hangot is adtak (Kéri, 2008). Ennek a szükségletnek felismeréseként és a nőnevelés pártolójaként Eötvös József az 1868. évi 38. törvénycikkben nemi, rendi és felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül kötelezővé tette az elemi oktatást. Ezzel egyidejűleg új iskolafajokat is foganatosított: felsőbb népiskola, polgári iskola, tanító(nő)képző (1868. évi 38.tc). Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a két nem egymástól elkülönítve tanult és a fiúk által elsajátítható tananyag az ismeretek jóval bővebb tárházát jelentette. A rendelet középszintű női iskolatípusokra nem terjedt ki. Ezt a hiányosságot a Veres Pálné Beniczky Hermin vezette Országos Nőképző Egylet pótolta, amikor 1869-ben megnyitotta Magyarország első felsőbb leányiskoláját. Az iskolatípus célja, hogy a két nem műveltsége közötti szakadék csökkenjen. (Kéri, 2015).

1883-tól a lányoknak lehetősége nyílt (leány-középiszkolák híján) fiú középiskolákban magántanulói státuszban az érettségi megszerzésre. Ennek ellenére továbbra se jelentkezhetek felsőoktatási intézménybe. A leány-középiszkolák megnyitásának ügyét szintén az Országos Nőképző Egylet karolta fel. 1892-ben tervezetet nyújtottak be, melyet a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter nem hagyott jóvá. Így alakult ki az a helyzet, hogy még az első leánygimnázium megalakulása előtt egy évvel, 1895-ben Wlassics Gyula megnyitott egyes egyetemi karokat a nők előtt (1895. évi 65.741. rendelet). Ez szükségessé tette a leánygimnáziumok megnyitását. A gimnáziumok növekvő látogatottsága miatt elnéptelenedtek a felsőbb leányiskolák, ezért 1916-ban felső leányiskola néven újjá kellett szervezni. 1926-ban megtörtént a nők iskoláztatására vonatkozó első törvényi szabályozás is. A törvény három iskolatípust nevez meg: leánygimnázium, leányliceum és leánykollégium (Rébay, 2006).

Néhány év múlva, az 1934-es törvény kimondja, hogy „*a magyar középiskola neve: gimnázium*”, amely révén a korábbi differenciálás megszűnt (1934. évi 11. tc. 4§). Az egységesítés hosszútávon nem bizonyult működőképesnek, ezért 1938-ban a korábbi leányliceummal névazonos, de szervezetében eltérő iskolatípus jött létre (1938. évi 13.tc.)

Magyar Pedagógia és Vasárnapi Ujság

A nőket érintő vélemények és nézetek feltárásához két sajtóterméket vettünk górcső alá. Ebben a fejezetben rövid áttekintést nyújtunk mindkét lap legfontosabb tudnivalóiról.

A Magyar Pedagógia (Magyar Paedagogia) a Magyar Paedagogiai Társaság folyóirata, 1892-ben kezdte működését. Politikai okok miatt 1947 és 1961 között felfüggesztették a lapkiadást, 1961-től a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirataként újra indult és napjainkig a pedagógiai élet egyik legrangosabb szakmai platformja. Szerkesztői között olyan neveket találunk, mint Weszely Ödön, Fináczy Ernő, Imre Sándor, Kornis Gyula (Mészáros, 1992).

A Vasárnapi Ujság 1854-től 1921-ig hetente megjelenő lap. Az első számban arra tettek ígéretet, hogy a „*czikkek sok mindent fognak tartalmazni, a mi a költészet, művészet, gazdaszat és napi élet körében nevezetességgel bir*” (Omer basa, 1854, p. 1.). A szerkesztők széles néprétegeket kívántak megszólítani gazdagon illusztrált kiadványukban, a legkülönbözőbb témaköröket feldolgozva.

Hagyományos nőkép

Az alábbiakban a Vasárnapi Ujságra és a Magyar Pedagógiára támaszkodva próbáljuk körülmézni a korszak nőképét. Az alapján, hogy a társadalom hogyan vélekedett a nők szerepeiről és feladatairól, két csoportra oszthatjuk őket. A hagyományos értékeket valló csoport a nők legfontosabb feladatát a családon belül definiálta. Az új, modern nőkép ezzel szemben elképzelhetőnek tartotta, hogy a nő kilépjen a család és az otthon kereteiből, tanuljon és munkát vállaljon.

A hagyományos nőkép szerint a nőknek a „hármasszerepkör” betöltésére kell törekedniük: válják belőlük jó anya, jó feleség és jó háziasszony (Kéri, 2008). Egy jó asszony mindig talál elfoglaltságot otthonában és nagy gondot fordít gyermekeinek nevelésére. (Jakabfalvay, 1825). Az előző korok szemléletmódját követve úgy ítélték meg, hogy a nők biológiai, szellemi és fizikai teljesítőképességük alapján a férfiak szintje alatt maradnak. Magasabb szintű tanulmányokat semmiképp se javasoltak a lányok számára. Egyrészt azért, mert fizikai jóllétüket kockáztatják vele, másrészt, mivel közügyekben nem vehettek részt, nem is vennék hasznát (Kéri, 2015).

A hagyományos nőkép ugyanakkor nem ennyire egyoldalú. Bár mai szemmel nézve talán negatívnak mondhatnánk, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az anyaságot rendkívül fontos

hivatásként tartották számon, mondván „*magas hivatás és nagy fönség családanyának lenni*” (Podenstein, 1841, p. 263.)

A hagyományos nőkép eszenciáját jól összefoglalja az az idézet, miszerint „*A nők küldetése magasztos. [...] A nők a természet törvényeinek korlátai között maradnak; a nyilvános ügyek nem nehezednek rájuk; ők nem harcosok, nem törvényhozók, nem hivatalnokok, ők nők és anyák; ők azok, mivé őket a Teremtő rendelte. Ne irigyeljék hát a férfiak sorsát.*” (R.J., 1852, p. 304.). A 20. század első felében is széles körben uralkodó maradt ez a nézet.

A Magyar Pedagógia hasábjain számos írás jelent meg a nők feladatairól, túlnyomó többségben anyai kötelességeikről. Hivatás és egyben kötelesség is a nők számára a családi élet szervezése és irányítása. Ebből kifolyólag a munkavállalásukat nem támogatták, sőt, kifejezetten ellenezték. „*A nő helye nem a gyár, hanem a család. A női kötelességek közt a legmagasztosb a családi tűzhely gondozása, a családi élet méltóságának és boldogságának biztosítása*” (Altenburger, 1916, p. 67.).

Találhatunk olyan írást, amely felhívja a figyelmet, hogy amint az korábban is így volt, a jövőben is kizárólag az anyaság az egyetlen járható út a nők számára. „*Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezentúl is az lesz a nőnek legfontosabb hivatása, hogy háziasszony és anya legyen. Ez az egyetlen hivatás, amelyben a normális nő igaz boldogságot és teljes megelégedést találhat. Minden másfajta hivatás a nőre nézve csak tartalék*” (Magyar Pedagógiai Társaság, 1920, p. 147.). De mit is jelent az, hogy tartalékként másfajta hivatást is vállalhatnak a nők? Elsősorban az első világháború alatti időszakra utal, amikor a hiányzó férfi munkaerőt nőkkel pótolták. Ezt átmeneti időszakként értelmezték és természetesnek gondolták, hogy a háború lezárása után visszaáll az élet a hagyományos kerékvágásba, vagyis a nők visszatérnek otthonaikba és újra a férfiak töltik be az álláshelyeket. Másfelől –akárcsak a tanítónők esetében– a munkavállalást csak addig tartották elfogadhatónak, amíg a leány férjhez nem megy. Ezt követően a férj kötelessége feleségét és családját eltartani.

A korszakban számos vélemény jelent meg a nőnevelés feladatáról. Mivel az édesanyák felelősek gyermekeik neveléséért és tágabb kontextusban a nemzet fejlődéséért, ezért a nőnevelés során „*a nők számára legfontosabb élethivatásoknak, a családi nevelésnek gyakorlása biztosítottassék*” (Hazai Lapokból, 1916, p. 218.). Vagyis a lányok iskolai oktatása során alapvető követelmény, hogy az elméleti ismeretek mellett a „női hivatásnak”, „női lelkületnek” megfelelő gyakorlati képzésben is részesüljenek. Ilyen gyakorlati ismeretek többek között a háztartásban, szövés, varrás (Pukánszky, 2006).

A Vasárnapi Ujságból vett idézeteket három csoportba sorolhatjuk. Egyrészt olvashatunk a nők feladatairól, másrészt a munkavállalásról, harmadrészt a biológiai, szellemi képességeikről.

Akárcsak a Magyar Pedagógiában, itt is fontos szerepet kap a nők természetes hivatásának hangsúlyozása. Kiemelik, hogy „*a nő birodalma, hatásának ősi területe a család*” (Jog és Boldogság, 1906, p. 681.) Habár a világ folyamatosan fejlődik, a nők gondolkodásmódja és igényei változnak, a „*modern leány legfőbb feladata [...] nem lehet más, mint volt a kevésbé modern leányé: arra törekedni, hogy a férfi kívánatos, hasznos, szükséges társának érezze az életben. E végből kívánatosabb, ha nem a modern nő jogaira való jussát, hanem az okos és jó feleség kötelességeire való rátermettségét tudja igazolni*” (A modern leány, 1908, p. 49.). Tehát a modern asszony legfőbb ismérve továbbra ugyanaz, mint korábban, hogy jó feleség váljon belőle és férjét támogassa. A nő tehát nem attól válik modernné, hogy jogai és lehetőségei kibővülnek. Az idézet jól tükrözi, hogy továbbra sincs férj és feleség között egyenlőség. A feleség feladata, hogy csinos legyen, férjét pedig az élet minden területén támogassa, tehát rendelje alá magát házastársa akaratának. Az „*az okos és jó feleség*”, aki férje kedvében jár.

A nők munkavállalása szintén gyakran taglalt témája a vizsgált korszaknak. Mint már arra korábban is utaltunk, csak abban addig tartották elfogadhatónak a nők munkaerőpiaci jelenlétét, amíg férjhez nem megy. A házasságkötés után kizárólag a férfi a kenyérkereső (Kéri, 2008). A dolgozó nőben egyrészt vetélytársat láttak, másrészt nekik tulajdonították a férfi munkanélküliség növekedését. Élesen bírálták, hogy „*minden asszony, kinek sikerül valami hivatalt elnyernie, kiszorít onnan egy férfit, tehát a kenyérkereső nők szaporodása azt jelenti, hogy még több lesz az állás nélküli férfi*” (A modern asszony, 1904, p. 6.). Vitatott kérdés, hogy az ideiglenesen munkát vállaló nők milyen pozíciókat nyerhetnek el. Számos esetben a nők biológiai, fizikai felépítésével indokolták, miért nem alkalmas magasabb hivatalok betöltésére: „*a tudományos pályákra csak itt-ott léphet az asszony, mert a legtöbb állam kereken kimondja, hogy e hivatásokhoz fontos közérdek fűződik, melyet nem lehet rábízni az asszony gyöngé fizikumára*” (A modern asszony, 1904, p. 6.). Ezt a gondolatmenetet folytatva avval is érvel a szöveg írója, „*hogy a nő soha nem lesz képes arra, a mire a férfi. Már maga a női agyvelő átlag 126–164 grammal könnyebb, mint a férfié [...]. Azonkívül nemcsak testi szervezetük sokkalta gyöngébb, de hiányzik belőlük a hideg ész, előrelátás, önuralom, Ítélnőképesség, logika, igazságérzet és legfőképp hiányzik belőlük a szellemi teremtő erő*” (A modern asszony, 1904, p. 6.). Más fórumokon sem ritka, hogy a nők biológiai vagy fizikai felépítésével indokolják meg, miért nem javasolják (engedik) számukra a magasabb szintű oktatást vagy a közéleti szereplést.

Modern nőkép

A modern nőkép több tekintetben is szöges ellentéte a fentebb bemutatott hagyományos szemléletnek. Ellentmond annak a feltevésnek, hogy a nők biológiai, fizikai adottságaik alapján nem képesek a férfiakkal azonos szellemi teljesítményre (Szép, 1821). Kiterjesztenék a magasabb szintű oktatást a nőkre is és nem tarták elképzelhetetlennek a munkavállalásukat sem.

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a nőideál központi eleme marad továbbra is az anyaság, házastársi életforma, ehhez pedig igazodnia kell az oktatásnak és munkavállalásnak. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a tanulást és a munkavégzést is olyan keretek között lehet végezni, ami nem akadályozza a nőt a családi élet szervezésében. Fontos, hogy a nők is részesülhessenek minőségibb oktatásban, ehhez pedig biztosítani kell a megfelelő intézményi háttérrel. A közoktatásügy kötelességének véli a Magyar Pedagógia egyik szerzője, hogy *„legalább az általános, nem szakszerű műveltséget szolgáló intézeteinkben fiú és leány, férfi és nő egyenértékű oktatásban részesülhessen”* (Nagy-Gyűlés, 1906, p. 125.). A szakmai képzésre (kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági) nem feltétlenül vonatkozna az egyenlőség elve.

Egyes szerzők ugyanakkor a szakmai ismeretszerzés lehetőségét se zárták ki, de csak bizonyos kereteken belül. *„A leányok nevelésének kérdését eszerint úgy kell megoldani, hogy egyrészt visszatereljük őket Istentől kijelölt eredeti és természetes életcéljuk, a családanyaság felé, de ezenfelül számolva a gazdasági körülményekből fakadó nehéz helyzettel, olya képeztést is kell nekik nyújtani, amellyel szükség esetén létfenntartásukat is biztosítani tudják a női hivatásukkal összhangban lévő életpályákon”* (Loczka 1938, 84). Igazán sokatmondó a fenti idézet. Egyrészt, a szerző szavaiból kiderül, hogy a lánynevelés kérdése még megoldásra vár. Másfelől, a lányokat vissza kell terelni az eredeti életcéljukhoz: vagyis a szerző szerint a nők letértek erről az útról. Harmadrészt, bár az anyaságot tartja a legfőbb célnak, felismeri, hogy a megváltozott körülmények szükségessé teszik a női munkát. Negyedrész, megfelelő gyakorlati képzést sürget.

A gazdasági és társadalmi változásokra alapozva, a meglévők mellett új pályák megnyitását szorgalmazták, hiszen *„a régi jó magyar társadalom megváltozott, a középosztály elszegényedett. A kisasszonyoknak is szükséges valami kenyérkereseti pálya után látni. A telefon, a posta, a távirda, a tanítószó, a hol elhelyezhetők, már nem mutatkozik elegendőnek. A magasabb pályákat is meg kell előttük nyitni.”* (Fizikus leányok, 1908, p. 181.). Annak hátterében, hogy a női álláslehetőségeket bővíteni kívánták két okot is feltételezhetünk. Egyrészt növekedett a nők igénye, hogy beléphessenek új állásokba is, másrészt egyre nagyobb számban voltak jelen a munkaerőpiacon és az eddigi lehetőségek száma ehhez képest túl alacsony volt.

A világháború időszaka a munkaerő-szerkezet tekintetében jelentős változásokat hozott. A fronton harcoló férfiak helyét át kellett venni, melyhez megfelelően képzett nőkre volt szükség. Számos pozitív véleménnyel találkozhatunk ebből az időszakból. Egyrészt, hogy „*a nő munkareje, teljesítőképesége, kereső és eltartóképesége gyönyörű diadalt aratott olyan viszonyok között, amelyek az energiának — a nemre való minden tekintet nélkül — legnagyobb megfeszítettségét és felfokozottságát követelték*” (Sigma, 1918, p. 260.). Másfelől találhatunk olyan utalásokat, miszerint a nők teljesítménye egyes szintereken még meg is haladta a férfiakét. „*Mint a tapasztalat bizonyítja, a női munkaerő kitűnően bevált. Nemcsak helyettesítette, de az irodai üzemek némely ágában még felül is multa a fronton küzdő férfiak képességét.*” (Nők a hadseregben, 1918, p. 103.). Paradox, de a világháború pozitív hozadéka, hogy a nők bekerülhettek számos munkakörbe és bizonyíthatták talpraesettségüket. Elképzelhető, hogy a világháború nélkül nem, vagy csak jóval később lett volna erre lehetőségük. Mindamellert nagy jelenőséggel bír, hogy nemcsak elismerően nyilatkoztak a hölgyekről, hanem meg is jegyezték, hogy némely esetben felül is múlták a férfiakat.

Összegzés

A fentiekben bemutatott idézetek csak egy töredékét mutatják be annak a társadalmi vitának, amely a nők oktatása és szerepvállalása körül alakult ki a 20. század első felében. Annak tükrében, hogy milyen női szerepeket tartottak elképzelhetően, alapvetően két nézőpontot különböztethetünk meg. A hagyományos nézet hosszú múltra tekint vissza. A történelem során általános tendencia, hogy a férfiak foglalkoztak a közügyekkel, politikával, az állam irányításával, míg a nők a családon belül tevékenykedtek: vezették a háztartást, nevelték gyermekeiket és támogatták hitvesüket.

Ezzel szemben – a társadalmi, gazdasági változások eredményeként – lassan kialakult egy újfajta szemléletmód, amely nagyobb teret kívánt biztosítani a nők számára. Ez a nézőpont sem határolódott el a nők „természetes” hivatásától, de mellette az oktatási jogok és lehetőségek bővítését kezdeményezte, valamint a kenyérkereset lehetőségét sem vetette el. A hagyományos nézőponttal ellentétben a két nem szellemi teljesítőképeségét egyenlőnek ítélte meg.

Összességében elmondható, hogy a 20. század első fele a nőkkel szemben támasztott elvárások és elképzelések tekintetében egy nagyon megosztó, de annál jelentőségteljesebb korszak volt, hiszen mind politikai, mind oktatási téren az egyenlőség felé vezető úton fontos mérföldköveket tett le.

IRODALOM

1868. évi XXXVIII. tc: *A népiskolai közoktatás tárgyában*. [online] <https://net.jogtar.hu/> (megtekintés: 2020. október 10.)
1934. évi XI. tc: *A középiskoláról*. [online] <https://net.jogtar.hu/> (megtekintés: 2020. október 10.)
1938. évi XIII. tc: *A gyakorlati irányú középiskoláról*. [online] <https://net.jogtar.hu/> (megtekintés: 2020. október 10.)
- A modern asszony. *Vasárnapi Ujság*. 21. évf 1.sz. 1904. pp. 6. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VasarnapiUjsag_1904/ (2021.02.13.)
- A modern leány. *Vasárnapi Ujság* 55. évf. 3.sz. 1908. pp. 49. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VasarnapiUjsag_1908/ (2021.02.13.)
- A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek 1895. évi 65.719. szám alatt a budapesti és kolozsvári egyetem tanácsához intézett rendelete*. Magyarországi rendeletek tára. Pesti könyvnyomda és részvénytársaság, 1895. Budapest. pp. 1680–1686.
- Altenburger A. (1916): Orel Géza: Műhelyi nevelés Páris iskoláiban. *Magyar Pedagógia*. 25. évf. pp. 63–65. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_MagyarPedagogia_1916/ (2021.02.12.)
- Ambrus A. J. Kéri K. (2015): *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással)* (Akadémiai doktori értekezés). Pécs. [online] http://real-d.mtak.hu/837/7/dc_1067_15_doktori_mu.pdf (2020. szeptember 16.)
- Fizikus leányok. *Vasárnapi Ujság*. 55. évf. 10.sz. 1908. pp. 181. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VasarnapiUjsag_1908/ (2021.02.13.)
- Hazai Lapokból. *Magyar Pedagógia*. 25. évf. 1916. pp. 218. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_MagyarPedagogia_1916/ (2021.02.12.)
- Jakabfalvay A. (1825): Az asszonyi nem tudományos pallérozódásáról. *Tudományos Gyűjtemény*. VII. kötet. pp. 23–31.
- Kéri K. (2008): *Hölgyek napernyővel. Nők a dualizmus kori Magyarországon 1867-1914*. Pécs: Pro Pannonia.
- Jog és boldogság. *Vasárnapi Ujság*. 53. évf. 42.sz. 1906. pp. 681–682. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VasarnapiUjsag_1906/ (2021.02.15.)
- Kornis Gy. (1913. szerk.): *Az 1777-iki Ratio Educationis*. Pedagógiai Könyvtár. Budapest: Katolikus Középiskolai Tanáregyesület.

- Magyar Pedagógiai Társaság (1920): Vitaülések 1920 május 15-én, június 5-én 19-én és 26-án. *Magyar Pedagógia*. 29. évf. pp. 126–159. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_MagyarPedagogia_1920/ (2020. 09. 25.)
- Mészáros I. (1992): Magyar Paedagogia – Magyar Pedagógia 1892–1992. *Magyar Pedagógia*, 92. évf. 1. sz. pp. 5-24.
- Nagy-gyűlés 1900 január 20-án. *Magyar Pedagógia*. 15. évf. 1.sz. 1906. pp. 125. [online] https://adt.arcanum.com/hu/view/MTA_MagyarPedagogia_1906/ (2021.02.21.)
- Nők a hadseregben. *Vasárnapi Ujság*. 65. évf. 1918. pp. 103. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VasarnapiUjsag_1918/ (2021. 02. 17.)
- Omer basa. *Vasárnapi Ujság*. 1. évf. 1. sz. 1854. pp. 1-2. [online] https://adt.arcanum.com/hu/view/VasarnapiUjsag_1854/ (2021.02.17.)
- Podenstein J. (1841): A' nőnem' befolyása az erkölcsökre, hazára, religiora. *Religio és Nevelés*. 1. félév, 17.szám. pp. 261–268.
- Pukánszky B. (2006): *A nőnevelés évezredei*. Budapest: Gondolat.
- Rébay M. É. (2006): *A leány-középiskolák jogi szabályozása Magyarországon és nemzetközi kitekintésben az 1870-es évektől 1945-ig* (Doktori (PhD) értekezés). Debrecen.
- R.J (1852): A nőnem befolyása. *Családi Lapok*. 1. évf. 7.sz. pp. 297–305.
- Szép J. (1821): Elmélkedés az asszonyi nem taníttatásáról. In: Fábri A. (Ed.): *A nő és hivatása. Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből 1777-1865*. Budapest: Kortárs Kiadó, pp. 63–66.
- Szigma (1918): Új élet-régi tűz. *Vasárnapi Ujság*. 65. évf. 17.sz. p. 260. [online] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VasarnapiUjsag_1918/(2021.02.14.)

STUMMER, KRISZTINA

THE IMAGE OF WOMEN IN THE 20TH-CENTURY HUNGARIAN MEDIA

The aim of the present study is to examine how Hungarian society thought about the roles, responsibilities and educational opportunities of women in the first half of the 20th century. In presenting the opinions, we used two press products: Vasárnapi Újság and Magyar Pedagógia. The selected articles, arranged around major nodes, outline well the expectations of women in this period. The two perceptions of women and the quotations from the newspapers point out how society was divided into two parts on issues concerned women.